

12. Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев – М. : Мысль, 1984. – 653 с.
13. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1–2.
14. Редька Я. П. Гідронімія Західного Поділля : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Редька Ярослав Петрович. – Чернівці, 1998. – 203 с.
15. Сіденко Н. П. Географічна апелювативна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. Д. Сіденко. – Донецьк, 2003. – 22 с. : табл., карти.
16. Словарь української мови : [в 4 т.] / [за ред. Б. Д. Грінченка]. – К., 1958–1959.
17. Словник українських говорів Одещини / [редкол.: О. І. Боднар (гол. ред.), Л. І. Хаценко (заст. гол. ред.), Т. Ю. Ковалевська та ін.]. – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2011. – 223 с.
18. Словник української мови : [в 11 т.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
19. Толстой Н. И. Славянская географическая терминология. Семасиологические этюды / Н. И. Толстой. – М. : Наука, 1969. – 262 с.
20. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : [в 4 т.] / М. Фасмер. – М. : Изд. «Прогресс», 1964–1973.
21. Черепанова Е. А. Географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья (опыт семантической классификации) / Е. А. Черепанова // Полесский этнолингвистический сборник : Материалы и исследования. [под ред. Н.И. Толстого]. – М. : Наука, 1983. – С. 173–189.
22. Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья: Словарь / Е. А. Черепанова. – Сумы, 1984. – 274 с.
23. Яшкін І.Я. Беларускія геаграфічныя назвы : Тапаграфія. Гідралогія / І.Я. Яшкін. – Мінск : Навука і тэхніка, 1971. – 256 с.
24. Jurkowski M. Ukraińska terminologia hydrograficzna / Marian Jurkowski. – Wrocław etc. : Wyd. PAN, 1971. – 230 s.

Summary

The article analyses the verbalization of general names to denote «backwater and tide», «water area» as constitutional parts of folk geographical terms in Western Podilya dialects (in northern districts of Khmelnytsky region and eastern district of Ternopil region).

The first mentioned group includes such semas as «flooding of the river», «the place of water absorbing» and the second one has 6 lines of semas: «the place being flooded», «alluvial shore», «bank for washing», «ice hole», «shallows», «small shallows».

We defined that folk geographical terms of the analyzed lexical and semantic groups in Western Podilya dialects revealed general linguistic and Slavonic tendencies. It means the speakers used traditional names common for Indo-European and Slavonic language families preserving typical Ukrainian elements. Regional peculiarities of nomination were distinguished. Western Podilya dialectal words feature main motivated root morphemes on the material of the recorded lexemes in different language spheres.

Key words: lexeme, sema, hydro-geographical term, Western Podilya dialectal speech, folk geographical terms, lexical and semantic group.

УДК 811.161.2.'373.612.2:821.161.2A1/7.08

Т.Л. Романюк

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ МЕТАФОРИ ЯК СВОЄРІДНІСТЬ МОВИ ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

У статті розглянуті індивідуально-авторські метафори у мовленні поетичного дискурсу Юрія Андруховича. Проаналізовані особливості морфологічного вияву головного компонента авторської метафори та її функціональне навантаження.

Ключові слова: індивідуально-авторська метафора, метафоричний образ, поетична метафора, переносне значення.

Одним із важливих питань сучасної лінгвістики є вивчення індивідуально-авторських новотворів, які «передають існуючу взаємодію між мовою і мовленням, утворюють специфічну категорію лексичних одиниць, яким притаманне індивідуальне, усвідомлене лише одним або кількома носіями мови контекстне значення» [3, с. 4]. Поява авторських новотворів зумовлюється «прагненням митців по-новому, свіжо й оригінально позначити певний елемент об'єктивної дійсності, намаганням подолати мовний стандарт, потребою посилити загальний емоційний вплив поетичного контексту на читача, збагатити образну палітру твору» [2, с. 59]. В українському мовознавстві вивченням таких мовних одиниць займалися Г.М. Вокальчук, В.В. Герман, Б.В. Кривенко, О.О. Жижома, Ж.В. Колоїз, О.М. Рудь, С.І. Тогоєва, Р.Л. Ріжко, Д. В. Мазурик тощо.

Індивідуально-авторські новотвори посідають помітне місце в сучасному поетичному мовленні, яке характеризується семантичною ускладненістю метафоричних образів та широким використанням традиційних словосполучень, під впливом яких з'являються індивідуально-авторські метафори. Природа їх створення, незвичайна валентність уможливають новий опис явищ, понять, подій у поетичному дискурсі. Тому авторські метафори є одним з найпоширеніших і найактивніших мовних засобів у творчому арсеналі поетів, зумовлюють

образність, новизну, відповідно до художнього задуму автора, дозволяють передавати різноманітні відтінки явищ, понять, подій у творі.

Вважаємо, що уваги заслуговує сьогодні вивчення авторської метафори сучасних письменників, й особливо, поетичного дискурсу видатного українського поета Юрія Андруховича, чия мовотворчість у цьому напрямку ще не була об'єктом вивчення лінгвістів. Зазначимо, що Юрій Андрухович увійшов до історії сучасної літератури й мови як сміливий експериментатор не лише в галузі розширення ідейно-тематичного спектру творів, а й у творенні авторської лексичної номінації. Більшість відомих нам лінгвістичних розвідок присвячені вивченню прозового доробку автора (А. Вегеш, І.О. Дегтярова, С.М. Мельник, Л.Т. Масенко, Ю. Нестеренко, Н. Кондратенко), а його поетичний дискурс залишався поза увагою спеціальних досліджень, що зумовлює **актуальність** обраної теми.

Метою нашого дослідження є вивчення та аналіз індивідуально-авторської метафори у поетичному дискурсі Юрія Андруховича.

Відповідно до визначеної мети передбачається розв'язання таких **завдань**:

- методом суцільної вибірки дібрати індивідуально-авторські метафори із поетичного дискурсу Юрія Андруховича;
- проаналізувати поетичні метафори автора на предмет морфологічного вияву головного компонента;
- описати функціональне навантаження індивідуально-авторської метафори Юрія Андруховича.

Аналізовані метафоричні новотвори відзначаються морфологічною різноплановістю та є естетично навантаженими у поетичному дискурсі автора одиницями. Наша картотека налічує 100 метафоричних одиниць. За граматичним вираженням головного компонента дослідники поділяють метафори на іменникові, прикметникові та дієслівні (Л. Андрієнко, М. Варламов, Г. Гасанова, І. Нечитайло тощо).

А.П. Загнітко зазначає, що «в іменниковій метафорі один з іменників має пряме значення і виступає основою, на якій виявляються переносні ознаки іншого іменника» [4, с. 180]. У досліджуваному поетичному дискурсі Ю. Андруховича іменникові метафори функціонують у контекстах як поширені, емоційно навантажені номінації предметів, ситуацій, ознак, протиставлених логічно-понятійним структурам, як-от: *небо з ножами, бузок із синіх сліз, потік очей, дзвінка верховний голос, усмішки щілин, місячно вигнуті ступні котів* тощо. Наприклад:

*І все ж обов'язковим є фінал:
згори впаде дзвінка верховний голос
на коридори, де так тихо й голо,
і кожен коридор – немов пенал* [1, с.35].

Індивідуально-авторська метафора виступає другою назвою певного предмета, явища, події, мотивація яких є досить складною. Наприклад:

*Вилітали в непам'ять за вітром слова,
у колодязях мови робилось діряво,
та світила, мов люстра, стара голова,
і шумів амариліс – кімнатний диявол* [1, с.91];
*Кружіння! Ніби й неспроста
миттєвий дотик (диво стику!) –
на луг життя і живота
покласти б руку, теплу й тиху...* [1, с.13].

Метафори *вітер слова, колодязі мови, луг життя* є оригінальними і несподіваними, оскільки абстрактні явища уявляються поету як конкретні предмети.

Іменникові метафори, на думку дослідників, у творах майстрів художнього слова «відзначаються новизною й оригінальністю, у них відбивається уміння переосмислювати явища навколишнього середовища і цим сприяти естетичному збагаченню поетичного мовлення» [5, с.15], тобто вони виконують естетичну (О.М. Рудь) та номінативну (О.О. Жижома) функції. Номінативна функція індивідуально-авторських метафор – це засіб висловлення того, що важко передати і визначити. Наприклад:

*Я дізнався тут про темні чи явні
махінації з духом. Це схоже на пляму.
І настільки тут усі православні,
що я врешті схиляюся до ісламу* [1, с.190].

Прикметникові метафори, порівняно з іншим їх частиномовним вираженням, мають властивість насамперед визначити той чи той предмет, явище, підкреслюючи якісні ознаки. У такій метафорі прикметник виконує функцію метафоризуючого компонента, підпорядкованого логічним зв'язкам іменника, який в залежності від цього компоненту змінює свою семантику, наприклад:

*З-поміж густих і гострих верховіть,
і це смеркання – лагідне й глибоке...* [1, с. 41].

У тлумачному словнику української мови подано такі значення вказаних лексем: *лагідний* – спокійний, сумирний, тихий; приємний для сприймання; нерізкий, м'який, ніжний [8, с.431]; *глибокий* – який має велику глибину; який міститься або лежить на значній глибині; розташований далеко від якого-небудь місця, пункту; віддалений; який досяг високого ступеня; сильний (про душевний стан, почуття і т. ін) [7, с.82-83]. Переносне ви-

користання прикметників *лагідне* й *глибоке* спричиняє те, що якісна ознака сприймається різноаспектно, поглиблюючи асоціативні зв'язки слова – носія ознаки, прикметники *лагідне* й *глибоке* передають семантичні відтінки таких ознак, як *повільне* й *пізно*. Тобто, метафора *смеркання* – *лагідне* й *глибоке* є індивідуально-авторською, адже вона створена автором для опису явища, яке обумовлене певним контекстом.

Джерелом метафоричності Ю. Андруховича найчастіше, за нашими спостереженнями, виступають поняття, що позначають фізичні ознаки предмета, явища, колір, як-от: *час духмяний, сурма хрипка і ніжна, повітряні небеса, залякла тиша, глухі подвір'я, зима зухвала, білий спокій, губи неспиті, мінливий пісок, непочатий сніг, вітряні гнізда, вогняний ліхтар, світляна троянда, летюча вода, крилаті кристали* тощо. Наприклад:

*Ще о шостій ранку пільма,
Непочатий сніг, наче луг.
І небес на небі нема,
Тільки вітряні гнізда хуг* [1, с.47].

Значно ширше, ніж іменникові та прикметникові, у поетичному дискурсі Ю. Андруховича зустрічаємо дієслівні авторські метафори. В.М. Русанівський досить влучно зауважує, що «метафоричний образ, побудований на дієсловах, виступає як спосіб подвоєного бачення світу: реальне подається на тлі фантастичного, створеного уявою поета»[6, с.11]. В аналізованому поетичному дискурсі такими є словосполучення типу «дієслово + іменник», як-от: *заскреготять підйоми, роки розгорталися, юрба сичить, сніг повертаються, голоси затріпочуть, виростає з ніг Сурма, згорнути небеса в рулон, кров переміниться, вікна розтеклися* тощо. Наприклад:

*Ми ж, умивши пивом пересохлі мізки,
згорнувши небеса в густий рулон,
та й гостимось на паперті птахорізки
у місті, що зветься Вавилон* [1, с.99].

Найбільшою групою індивідуально-авторських метафоричних структур такого типу є та, в якій змальовані явища природи та певна пора доби: *світло летить, промінчик зачах, світло мре, відсвіти блукають, озивалися тіні, світло плеще, день полетіть, ніч густішала* та інші. Наприклад:

*І в цьому залі, звідки світло гнали,
де вуличний промінчик геть зачах,
вібрують інші світляні канали
і відсвіти блукають по очах* [1, с.18].

Психічний стан людини передається метафорами, у яких функціонують дієслова на позначення семантики мовлення, звукових асоціацій: *туга крадеться, пече питання, у грудях шумить, у венах померло повноліття* і т. д. Наприклад:

*Передчасні світанки, мов сурми невсипні,
понад нами ревуть, аж у грудях шумить* [1, с.41].

Процес створення поетичних метафор зумовлюють і прагматичні фактори, які відбивають ставлення мовця до денотата. У таких випадках індивідуально-авторські метафори виконують номінативно-оцінну функцію (О.О. Жижома), як-от: *книга сліпучо завітла, віри запах, будні шиплять*. Наприклад:

*А ми укриті, мов корою.
Повиті присмерком повіки.
Як ти шумів моєю кров'ю!
Ти народив мене повіки,
мій сину, смерте і надіє* [1, с.32-33].

Номінативно-оцінна функція індивідуально-авторської метафори, як і метафори загалом, тісно пов'язана з образотворчою (О.М. Рудь). Наприклад:

*і злітаєш ти на всі свої легені
по небесне молоко в чумацький шлях* [1, с. 26]

Як бачимо, функція образності є елементом семантики, змісту слова – з одного боку і своєрідною формою висловлення авторських ідей – з другого.

Як репрезентати образотворчої функції, індивідуально-авторські метафори є засобом впливу на читача, зумовлюють виникнення уявлень, співставлень, бо «образність так само, як і оцінність в оказіональних словах, не стільки «співзначення» до первинного значення слова, скільки засіб уявлення значення» [3, с. 108].

Індивідуально-авторські метафори Ю. Андруховича також виконують емоційно-експресивну функцію (Г.М. Вокальчук, В.А. Чабаненко), наприклад:

*О пильні сторожі з очима страхолюдів,
з очима без очей, з очима навпаки!* [1, с.84].

Семантика таких авторських метафоричних словосполучень допомагає розкрити емоційний стан ліричного героя, виступаючи засобом реалізації експресивних ознак, вони розкривають внутрішній стан поета, його почуття.

Отже, індивідуально-авторські метафори Ю. Андруховича є одним з найактивніших мовних засобів у творчому арсеналі поета, а їхнє активне функціонування у поетичному дискурсі автора свідчить про високий рівень

художньо-образного мислення сучасного майстра українського поетичного слова та невичерпне словесно-образне багатство сучасної літературної мови.

У межах дослідження поза нашою увагою залишилися стилістичні можливості індивідуально-авторської метафори Ю. Андруховича, тому вони будуть основою подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Андрухович Ю. Листи в Україну. Вибрані вірші / Ю. Андрухович. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 240 с.
2. Вокальчук Г.М. Авторські новотвори в поезії 20-30-х років / Г.М. Вокальчук // Культура слова. – 1992. – Вип. 42. – С. 59-63.
3. Жижома О.О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80-90-х років ХХ століття / О.О. Жижома : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – Донецьк, 2003. – 233 с.
4. Загнітко А.П., Білла Г. Функціональні особливості метафори в художньому мовленні (на матеріалі поезії Олександра Олеся) // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Вип. 2 / Укл.: А. Загнітко та ін. – Донецьк : ДонНУ, 1996. – С. 179-193.
5. Пустовіт Л. Лексико-семантична структура метафори (на матеріалі радянської поезії): автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / Л. Пустовіт. – К., 1979. – 26 с.
6. Русанівський В.М. Дієслово. – Рух, дія, образ / В. М. Русанівський. – К., 1977. – 236 с.
7. Словник української мови: в 11-ти томах / уклад. А. А. Бурячок, В. М. Білоноженко та ін. – Т. II – К. : Наук. думка, 1971. – 552 с.
8. Словник української мови: в 11-ти томах / уклад. В. Винник, В. Градова та ін. – Т. IV – К. : Наук. думка, 1973. – 830 с.

Summary

In the article considered individually author metaphors in broadcasting of poetic diskurs of Yuriy Andrukhovych. Analysable metaphorical new formations are marked morphological display and is the units aesthetically beautifully loaded in poetic diskurs of author. Probed individually author metaphors after grammatical expression of main component are divided into substantival, adjective and verbal. In poetic diskurs of Y. Andrukhovych meet verbal author metaphors considerably wider than substantival and adjective. It can be explained that metaphorical appearance of such metaphors comes forward as a method of the doubled vision of the world, in fact the real appears on a background the fantastic, poet created imagination. New formations also execute metaphorical new formations functional loading. In the article such functions are described individually author metaphors of Y. Andrukhovych as aesthetically beautiful, nominative, nominative-valuable, graphic and emotionally expressive.

Consequently, individually author metaphors of Y. Andrukhovych are one of the most widespread and more favourite language means in the creative arsenal of poet, and their active use in poetic diskurs of author testifies to the high level artistically vivid thought of modern master of the Ukrainian poetic word and inexhaustible verbally vivid riches of modern literary language.

Key words: individually author metaphor, metaphorical appearance, poetic metaphor, portable value.

УДК 811.161.2'373.611

А.В. Ткач

ОСОБЛИВОСТІ СУФІКСАЛЬНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ НАЗВ ХВОРОБ ТА ЇХ СИМПТОМІВ

У статті проаналізовано продуктивні словотвірні моделі, що утворюють назви хвороб та їх симптомів в українській медичній термінології. Визначено семантичне навантаження словотворчих афіксів і їх значенсві відтінки.

Ключові слова: термін(и), суфікс(и), формант(и), словотвірна модель, терміноелемент, назва хвороби, медична термінологія.

Специфіку сучасної української медичної термінології зумовлює наявність у її складі значної кількості термінів-іменників, які відзначаються багатством структурних типів і різними умовами їх виникнення та функціонування. Приєднуючись до іменникових та дієслівних основ, суфікси утворюють терміни на позначення певних понять чи явищ об'єктивної дійсності, містять досить високий ступінь узагальненості тощо.

Метою нашої статті є дослідження структурно-семантичних характеристик назв хвороб та їх симптомів у сучасній мові медицини. Терміни-іменники цієї тематичної групи представлені великою кількістю суфіксів, більшість з яких – іншомовного походження.

Основним виразником словотвірного значення «назва хвороби чи її прояв» є найуживаніший і найпродуктивніший суфікс грецького походження **-ит (-im, -im)**: ларингіт, менінгіт, неврит, фронтит та ін. Напр.: *Препаратами бруньок тополі лікують ревматизм, захворювання суглобів, гіпертонію, головний біль, запальні хво-*